

Сања Ж. ЂУРОВИЋ*
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 12. 2023.
Прихваћен: 29. 2. 2024.

ОДНОС ДИЈАХРОНИЈЕ И СИНХРОНИЈЕ У ТВОРБЕНОЈ АНАЛИЗИ ДЕРИВАЦИОНОГ ГНЕЗДА ГЛАГОЛА *ЛОВИТИ* И ИМЕНИЦЕ *ЛОВ***

Дијахронијски приступ био је дуго примаран у творби речи, а од објављивања Клајнове *Творбе речи у савременом српском језику* (2002, 2003) синхронија се више не супротставља дијахронији него се оне међусобно допуњују. Кроз анализу примера у оквиру деривационог гнезда именице *лов* и надређеног гнезда глагола *ловити* показаће се однос дијахроније и синхроније, какав је значај етимологије и мотивације и доследности у примени критеријума за творбену анализу.

Кључне речи: творба речи, дијахронија, синхронија

1. Појам две главне временске димензије лингвистичког истраживања, дијахроније и синхроније, увео је Фердинанд де Сосир. „У дијахронијској лингвистици језици се проучавају са становишта њиховог историјског развоја” (Кристал 1999: 64). „Синхронијска лингвистика изучава језике у замишљеној тачки у времену: описује тренутно стање језика не водећи рачуна о евентуалним променама које су у току” (Кристал 1999: 333).

Са синхронијског аспекта проучавају се промене које у језику постоје истовремено, у њиховом међусобном односу, а дијахронијско гледиште прати развој појединих појава у временском периоду, како су настајале, смењивале се и нестајале. У литератури се за ове појмове срећу и термини једновременост и разновременост. Сматрало се да је синхронија статична, а дијахронија динамична. Бабић наводи да и у синхронији има динамичности.

* sanja.djurovic@filum.kg.ac.rs

** Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години број 451-03-47/2023-01/200198).

Синхронијски пресек могао би се разумети као језик који се данас употребљава, где се ово данас односи на садашњу језичку праксу.

„Разликовање синхроније од дијакроније посебно је важно у творби ријечи јер је творба ријечи изразито синхронијска појава. Да би се могло говорити о творби ријечи, мора постојати однос двију ријечи и он мора бити истодобан, што значи синхронијски. Ако творбена веза постоји, али није истодобна са синхронијскога гледишта, није по сриједи творба ријечи. Али вриједи и обрнуто. Ако у савременом стању веза постоји, гласовна и семантичка, посриједи је творба ријечи, иако етимолошки, дијакронијски гледано нема творбене везе. То значи да се етимологија и творба ријечи могу подударати, али се могу и разилазити” (Бабић 1989: 5).

Сосир истиче да често синхрона истина изгледа као негација дијахроне истине и чини се да треба бирати, али то није потребно, јер једна истина не искључује другу.

„Дијакронија дакле проматра односе између више синхронија, проучава постанак нових творбених типова, њихов развој и сл.” (Бабић 1989: 8).

О синхронијском приступу наспрам дијахронијског Клајн (2002: 7–8) каже: „Досадашњи развој науке о творби речи у српском језику обележен је константним померањем од историјске граматике ка опису савременог стања. Даничић је у својим „Основама” (1876) још био толико уроњен у дијахронију да суфиксе није ни наводио у њиховом српском виду, него под наводним индоевропским обликом [...] Маретић не иде тако далеко, али се ни он не задовољава издвајањем основе у данашњем смислу (као непроменљивог дела речи), него у сваком примеру тражи корен, према етимологији. У таквој концепцији практично и нема простих речи, а број суфикса се умножава до бесмисла [...] Ни Белић, мада је савршено схватао разлику између дијахроног и синхроног приступа, још није био спреман да се одрекне оног првог”.

Стевановић преузима Белићеве ставове, али указује и на значај данашњег језичког осећања и више нагиње ка синхронији. Стјепан Бабић синхронију ставља у први план (Бабић 1986), а од објављивања Клајнове *Творбе речи у савременом српском језику* (2002, 2003) синхронија се више не супротставља дијахронији него се оне међусобно допуњују. Творба речи није нешто статично, већ се по својој природи бави процесима и резултатима тих процеса. Поједини лингвисти истичу да је немогуће творбу речи разграничити на синхронијску и дијахронијску, јер је њен основни циљ откривање деривативних односа између речи, а појам деривације не улази у синхронијски план. Али, синхронија у проблематици творбе речи није немогућа и дијахронијски аспект огледа се у констатовању односа: *изведеница* наспрам *речи од које је постала*.

„Етимологија нам може пружити драгоцену помоћ у случајевима кад синхронијска обележја нису довољна да одлуче о категоризацији неке творенице” (Клајн 2002: 11). Наравно, етимологија не сме бити једини критеријум, и не треба сматрати твореницама речи које су изгубиле некадашњу мотивацију.

Мора се избегавати и једна и друга крајност, при чему ће главни путоказ бити мотивација. Мотивација не мора увек да обухвати целу реч. Докле год у

речи постоји макар један део који је недвосмислено везује за коју другу реч, таква реч је твореница.

2. При творбеној анализи семантички критеријум има најзначајнију улогу. Семантику, по правилу, преузимамо из нормативних речника и зато нам је и тај аспект веома важан.

„Утицаји дијахроних и етимолошких чињеница на статус појединих речи и њихових значења у савременом речнику рефлектују се на више планова: (1) на квалификацију и статус саме лексеме у савременом тренутку (2) на идентификацију и стандардизацију одреднице у речнику (уколико се појављује у више обличких варијаната), (3) на полисемну структуру и распоред семантичких реализација у језику с обзиром на објективну компетенцију говорника језика, (4) на утврђивање хомонимних односа за разлику од полисемије (5) на хронолошки аспект и техничко представљање употребних потврда у периоду који захвата корпус (тезауруса, на пример)” (Радовић Тешић 2014: 16).

Конкретно, у творбеној анализи дефиниција у речнику јесте упориште за мотивну реч, па тако није свеједно уколико уз лексему *ловац* нпр. стоји: *онај који лови* или *онај који се бави ловом*. У првом случају мотивна реч је глагол, а у другом именица.

„Редослед значења у синхроном, тј. једновременом тренутку мора за лексикографа врло често да буде својеврстан компромис етимолошког или историјског и савременог принципа, што није увек једноставно разлучити при представљању укупног семантичког садржаја. Историјски развој семантичких садржаја даје посебна обележја која узрокују да се хронолошка слика може променити, а нека значења добити конотативну вредност са помереним, обично лексичко-стилским садржајем” (Радовић Тешић 2014: 16).

3. Предмет овог рада јесте разматрање односа дијахроније и синхроније у конкретној творбеној анализи: именице *лов* и глагола *ловити*. Примарно је у анализи деривационо гнездо именице *лов* због једноставније морфемске структуре. Потпуно свесно смо одвојили ова два гнезда, иако је јасно да је надређено деривационо гнездо глагола *ловити*, а да је гнездо са именицом *лов* само подскуп тог гнезда. Овакав приступ смо применили јер услед специфичности семантичког преплитања и творбене маркираности да од морфемски сложеније добијамо морфемски једноставнију реч, што је ређе у односу на бројне творенице где од простих (једноставнијих морфемских структура), добијамо творенице (сложеније морфемске структуре). У томе видимо добар пример укрштања дијахроније и синхроније и различите приступе у творбеној анализи.

Корпус је оформљен на основу РСАНУ¹ и РМС² тако што су ексцерпирани творенице са кореном *лов-*.

Према *Етимологијском рјечнику* П. Скока именица *лов* је свеслав. и праслав., фактитив на -ити *ловити* (Скок 1971: 320). Именица *лов* сматра се изведеницом од глагола *ловити* нултим суфиксом. Морфолошки, именица *лов* припада глаголским именицама прве врсте на сугласник, мушког рода.

¹ РСАНУ- Речник српскохрватског књижевног и народног језика.

² РМС – Речник српскохрватског књижевног језика.

3.1. Према РМС значење именице *лов* је 1. *хватање или убијање животиња (птица, диљеачи, риба) у слободној природи помоћу нарочитих направа или оружја, као спорт или привредна грана* и 2. *в. ловина*. Глагол *ловити* према РСАНУ има пет значења: 1. *хватати или убијати животиње оружјем, разним направама и сл.; хватати слабије животиње као храну (о животињама)*, 2. *а. настојати ухватити нешто што је у покрету (трку, лету и сл.), што се креће (помера, помиче, измиче и сл.), уопште оно што је нечим отежано да се ухвати; с муком, тешко долазити до нечега*, б. *гонити, тражити некога у намери да се ухвати, уништи и сл.* 3 *фиг. настојати придобити, привући (некога); настојати домоћи се, дочепати се (некога или нечега)*, 4. *фиг. а. пажљиво пратити, посматрати, слушати (настојећи да нешто не промакне)*, б. *настојати пронаћи, открити, уочити (обично оно што се одмах не види, не запажа и сл.)*, 5. *а. узимати, хватати б. обузимати, хватати (РСАНУ, под ловити)*. У РМС имамо само два значења, прво и четврто из РСАНУ.

4. Све творенице су разврстане према творбеном моделу и према врсти речи. На основу семантичког критеријума све творенице су разврстане на оне мотивисане именицом (*лов*) односно глаголом (*ловити*) у творбеној основи.

4.1. Деривационо гнездо именице *ЛОВ*

4.1.1. Именички деривати

а) првостепени деривати

лов-ак *дем. и хип. од лов*. Јасна је мотивација да је именица у основи и суфикс *-ак* као продуктивни деминутивни суфикс.

лов-арица, *ловачка пушка, ловница*. Суфикс *-арица* везује се за именичке основе и означава различите предмете (Клајн 2003: 121).

лов-ник *в. ловочувар*. Твореница је стилски маркирана и отуда упутна одредница на лексему *ловочувар* која има значење *чувар ловишта*. Синхронијски се може везати за именицу *лов*, али семантички је ближа глаголу *ловити*. Суфикс *-ник* везује се и за именичке основе и за глаголске тако да имамо двојаки творбени модел.

лов-ња *заст. лов са уловом, добар лов; лов уопште, бављење ловом*. Суфикс *-ња* првенствено долази на глаголске основе, али долази и уз именичке основе. Синхронијски и семантички може се сматрати да је именица *лов* у творбеној основи.

лов-ство *лов, бављење ловом; делатност везана за лов као привредну грану и спорско-туристичку активност*. Јасна је мотивација да је у творбеној основи именица *лов*. Ради се о продуктивном моделу творбе апстрактних именица суфиксом *-ство*.

лов-ција *в. ловац; онај који воли лов, ловачки спорт*. Суфикс *-ција* везује се и за именичке и за глаголске основе. На основу семантичког критеријума може се сматрати да се везује за именицу, али има основа и да се размишља какокако је у творбеној основи окрњена глаголска основа.

б) другостепени именички деривати

лов-ач-ина *оно што се плаћа за лов, закуп за лов; откуп за убијену диљеач у лову*. На основу семантичког критеријума у творбеној основи је именица *лов*.

ловч-ар(е)-ње *гл. им. од ловчарити*. „[...] именице на *-ње* су један од бољих примера за немогућност раздвајања дијахроније од синхроније. Не можемо занемарити очигледну везу између именица на *-ње* и придева трпног, макар и зато што би то довело до веома сложених фонетских описа. С друге стране, ни позивање на трпни придев не може да реши све проблеме, због перинтеграције која је учинила да се *-ње* (а не више *-је*) осећа као суфикс, као и због непредвидивог дејства аналогije” (Клајн II 2003: 169).

4.1.2. Изведени придеви

лов-аћи, -а, -е који служи за лов, ловачки. Суфикс -аћи првенствено се везује за глаголске основе, а изузетак је само *домаћи* где имамо именицу *дом* у основи (Клајн 2003). И овде имамо могућност за тврдњу како је глагол у творбеној основи на основу суфикса, али и да је у творбеној основи именица *лов* на основу семантике.

Сви односни придеви према семантичком критеријуму имају мотивну везу са именицом *лов* и ради се о продуктивним моделима грађења придева.

лов-ачки -а, -о који се односи на лов и ловце: ~ пас, ~ пушка.³

лов-ећи, -а, -е који служи за лов, ловачки.

лов-ни, -а, -о који се односи на лов: ~ опрема, ~ привреда.

лов-ски, -а, -о који се односи на лов и ловце, ловачки.

4.1.3. Изведени глаголи

лов-овати ићи у лов, бавити се ловом, ловити. Из угла синхронијске анализе логичнија је претпоставка да је именичкој творбеној основи дат суфикс -овати. У прилог овом творбеном решењу иде и то да се суфикс -овати везује за именичке основе (Клајн 2003: 350).

лов-ч-арити несвр. покр. бавити се ловом, ловити. Суфикс -арити долази и уз именичке и уз глаголске основе, а и семантика потврђује да имамо двојака решења, и преко именице и преко глагола, али смо дали предност именици у творбеној основи и због дискутабилног порекла гласа ч у првом потенцијалном решењу.

4.2. Сложенице

а) Именичке сложенице (модел: *лов* + -о- + именица)

Све именичке сложенице настале су по истом моделу где је именица *лов* прва творбена основа, спојни вокал -о- и именица која постоји као самостална лексема тако да у резултату имамо сложенице (**лов-о-крађа** ж, *бесправан, недозвољен лов*; **лов-о-господар** заст. *власник, поседник ловишта*; **лов-о-закупник**, м *онај који је закупио право на лов у одређеном ловишту*; **лов-о-привреда**, ж *лов као привредна грана*; **лов-о-чувар** *чувар ловишта (чија је дужност да пази на ловиште за време ловостаја, да га чува од ловокрадица и др.))*.

Другачији приступ заслужује изведеница : **криволов-ство** с *лов без дозволе, лов у забрањено време*. Иако наликује сложеници, лекема је добијена од именице *криволов*.⁴

4.3. Комбинована творба

Творенице настале комбинованом творбом које у творбеној основи имају именицу *лов* настале су на основу два модела:

а) модел: именица + -о- + *лов* + -Ø⁵ (сложено-суфиксална творба)

кит-о-лов-Ø, *лов на китове*.

³ Творбена основа овде може бити и *ловац*.

⁴ Придевске деривате од сложеница у творбеној основи – пошто се у творбеној основи ових придева налазе сложенице са именицом *лов* у првом делу сложенице, наводимо уз ове сложенице иако су придеви настали деривацијом: **ловопривред-ни**, -а, -о који се односи на *ловопривреду*; **ловочувар-ски**, -а, -о који се односи на *ловочуваре*; **ловнопривред-ни**, -а, -о који се односи на *ловнопривреду*; **ловозакупнич-ки**, -а, -о који се односи на *ловозакупнике*.

⁵ Клајн истиче да се нулти суфикс само изузетно јавља уз именичке основе, као нпр. *вукодлак, шестопер* (2003: 217), али је овде семантички критеријум био пресудан за овакво творбено решење. Строго синхронијски могли би сви примери бити третирани као сложенице ако бисмо

крив-о-лов-О, м необ. *бесправно ловљење, ловокрађа*.

пуст-о-лов-О, м 1. *онај који је немирна душа, који тражи занимљиве догађаје, авантуре*. 2. *онај који је спреман на сваки нечастан посао ради личне користи, беспринципијелан човек, авантурист(а)*. Именица *пустолов* код Скока је сложеница од *лов*, поствербал од *ловити*, док код Клајна имамо модел придев + суфикс -ол + суфикс -ов (Клајн 2002: 70), што би био пример другостепеног деривата (извођење). Синхронијски посматрано нема директне мотивације са именицом *лов* односно глаголом *ловити*, али сматрамо да је именица настала по продуктивном моделу и има специфично значење.

риб-о-лов-О, ловљење рибе као привредна грана или као спорт. У литератури наилазимо на различите творбене моделе ове именице, и то није случајно. То се потврђује и у литератури: „Има, наравно, граничних случајева: *риболов* би се могло изводити како из *лов* на рибу тако и из *ловити рибу*” (Клајн I 2002: 53). Свакако је пример комбиноване творбе, без обзира на то да ли је именица или глагол у другом делу творенице јер је обавезан -О.

тун-о-лов-О, лов на туне; ловљење туне као грана *рибарства*. Ова твореница настала је по продуктивном моделу.

б) модел: именица *лов* + -о- + изведена именица (сложено-суфиксална творба)

лов-о-стај-О м и **ловостаја** ж *временски период када је законом забрањен лов на одређену врсту дивљачи*. У другом делу је окрњена глаголска основа и отуда -О.

лов-о-закуп-ство *купљено право на лов, закуп ловишта*. Ради се о сложено-суфиксалној твореници пошто реч *закупство* није потврђена као самостална јединица.⁶

4.4. Деривационо гнездо глагола *ЛОВИТИ*

4.4.1. именички деривати

а) првостепени деривати

лов-ац м, *човек који лови; онај који се радо бави ловом*. Примарно је мотивисано глаголом *ловити* иако у дефиницији имамо и значење мотивисано именицом *лов*. У РСАНУ забележено је осам значења.⁷ Ова лексема је семантички најпродуктивнија.

лови-ља *животиња која вешто лови (обично о мачки)*. Суфикс -ља се код Клајна (2003) наводи напореда са суфиксом -иља док се у литератури другој литератури (Бабић 1986) одређује као суфикс за женски род који иде уз глаголске основе (нпр. *пра-ља*). Овде се преплићу дијахронијски односно синхронијски приступ у творби речи (Бабић 1990).

лов-ина *оно што је предмет лова; оно што се улови, улов, плен. ловина* (РСАНУ), али у РМС само значење: *оно што се улови, улов, плен*. Потврду да је глагол у творбеној основи налазимо код Клајна (2003: 97).

лов-ица ж 1. *мачка која добро лови мишеве* 2. *женска особа ловац* 3. *ловачка пушка* 4. *врста дечје игре у којој један од учесника везаних очију хвата друге*.⁸ Суфикс -ица је најпродуктивнији именички суфикс, али се ретко везује за глагол у творбеној основи и то би оправдало да буде уз деривате именице *лов*, али на основу свих значења оправдано је да буде уз творенице гл. *ловити*.

именицу *лов* посматрали као осамостаљену од глагола, као просту реч, али доследност у творбеној анализи подразумева укључивање и етимологије и дијахроније.

⁶ Деривати твореница комбиноване творбе у основи: **китолов-ан**, -вна, -вно *који се односи на китолов*: ~ станица, ~ флота. Према семантичком критеријуму јасно је да је у творбеној основи именица *китолов*.

⁷ 1. онај који лови, који се бави ловом 2. вој. авион који служи за борбе у ваздуху 3. вој. припадник специјалних пешадијских јединица у неким страним армијама; јегер 4. фигура у шаху која се повлачи дијагонално за једно или више места, само по црним или само по белим пољима, лауфер 5. у мн. дечија игра у којој се одређени суиграч лови, хвата 6. зоол. покр. кобац 7. бот. покр. врста гавеза, жути гавез 8. астр. сазвежђе у Зодијаку, Стрелац.

⁸ Уп. Ђорђић 1982.

лов-ниште с место где се лови, простор на коме се лови; имање, забран у коме се гаје птице, дивљач и др. за лов. Суфикс *-иште* уз глаголске основе значи место где се одвија радња, и то се овде потврђује.

лов-ка направа за хватање животиња (кљуса, клопка, мишоловка) 2. мачка која вешто лови, ловица. Потврду да је глагол у творбеној основи налазимо код Клајна (2003: 135).

лов-ница ж ловачка пушка. Уз суфикс *-ница* често постоје колебања између глагола и именице као мотивне речи (нпр. *улазница*, *дописница*, *говорница*), али су увек и те именице девербали, па је порекло у крајњој линији глаголско (Клајн 2003: 164).

улов-О, *уловљена риба*, *дивљач* и сл. укупна количина онога што се улови. У творбеној основи је глагол *уловити*.

б) другостепени деривати

У оквиру другостепених деривата јављају се именице изведене моционим суфиксима и именице субјективне оцене са именицом *ловац* односно *ловција* у основи: **лов(ац)-киња** ж женска особа *ловац*; **лов-ач-ница** женска особа *ловац*; **лов-ци-ка** в. *ловица*. Именица је изведена од облика мушког рода *ловција* (у значењу *ловац*) суфиксом *-ка*; **лов-ч-е** дем и хип од *ловац*; **лов-ч-ић** дем и хип од *ловац*.

Ексерцирана су два придевска деривата: **ловч-ев**, **-а, -о** који припада *ловцу*, који се односи на *ловца*; **ловч-ији**, **-ја**, **-је** заст. који припада *ловцима*, који се односи на *ловце*, *ловачки* и по један глаголски: **лов-кати** несвр. у дем. значењу: *ловити* (суфикс *-кати* јавља се уз десетине глагола на *-ати* и *-ити* као деминутивни суфикс, и то се овде потврђује) и један прилошки дериват: **ловач-ки** прил. као *ловац* (*ловац*- +ски).

4.5. Сложенице

а) именице

1) модел: именица+-о-+ловац

Ради се о продуктивном творбеном моделу где имамо прву творбену основу као променљиву и другу фиксирану (нпр. *твитоловац*, *квизоловац* и сл.).

риб-о-ловац⁹ м 1. човек који лови рибу 2. водомар; уопште птица која се храни рибама. Према семантичком критеријуму могуће су три различите интерпретације: онај који лови рибу (*риб-о-лов-ац*), *ловац* рибе (*риб-о-ловац*) и онај који се бави *риболовом* (*риболов-ац*). Семантика је примарни критеријум у семантичкој анализи, али видимо да је изузетно важно како дефинишемо неку реч јер нас то може навести на различита творбена решења. Према овоме именица *риболовац* може бити пример за комбиновану творбу, композицију и деривацију. Чињенице да имамо тројака решења наводе на сумњу да творбена анализа не сме бити ослоњена само на семантику. Мора се укључити творбена логика (постојеће речи спајамо и градимо нове, а не творбене морфеме и корене), јер у супротном би свака творбена анализа била морфемска анализа. Друго правило у творбеној анализи јесте критеријум последњи чин у творби, који се односи на питање да ли у другом делу творенице имамо реч која постоји самостално: ако постоји, то је пример композиције, ако не постоји, онда је комбинована творба¹⁰ Из творбеног угла логично је да су постојале две

⁹ Творбена основа *риболов-* послужила је и за творбу деривата: **риболов-ство** с целокупна активност у вези с *риболовом* и његовим унапређењем, *риболов*; **риболов-ан**, **на**, **но**, који се односи на *риболов*, који служи за *риболов* ~ право, ~ подручје. 2. *богат рибом*.

¹⁰ На пример, у речи *незадовољство*, према семантичком критеријуму имамо двојака решења (*незадовољ-ство* – особина оног који је незадовољан и *не-задовољство* – одсуство задовољства, при чему су оба решења према семантичком критеријуму оправдана). Ипак, није

именице *риба* и *ловац*, од којих је добијена сложеница – *риб-о-ловац* на основу продуктивног модела грађења сложеница са спојним вокалом -о-. Овај творбени модел оправдава и то што се по истом моделу граде низови твореница са непромењеним другим делом.

кит-о-ловац, -вца м 1. *ловац на китове*. 2. *брод за лов на китове*.

тун-о-ловац, -вца м *моторни брод са мрежама, нарочито грађен за лов на туне*.

крив-о-ловац¹¹ м *онај који лови без дозволе власти или у забрањено време, ловокрадица*. У тумачењу Ивана Клајна ова реч је добијена сложено-суфиксалном творбом (2002: 89), али је контекстуализација показала да је у питању сложеница.

Изузетак од наведеног модела је именица : **риб-о-ловиште** с део *воденог тока* или *вештачко језеро уређено за ловљење рибе, ловиште рибе*, где се у другом делу творенице јавља именица *ловиште* и један глагол: **крив-о-ловити** *ловити без одобрења или у време забране лова*.

2) Модел: лов+-о-+именица

лов-о-знанац нерасп. *онај који уме да лови, који је вешт у лову, познавалац лова*.

4.6. Комбинована творба

лов-о-крад-ица м и ж *онај који бесправно лови, који крадом лови*. Твореница је настала сложено-суфиксалном творбом будући да **крадица* не постоји као самостална именица.

4.7. Префиксалне творенице

у-ловити 1. а. *ухватити или убити у лову (дивљач); упецати (рибу)*: ~ зеца, лисицу, фазана. б. *фиг. вештином стећи, добити*. 2. *трчећи стићи; гонећи ухватити*. 3. *фиг. пажљиво мотрећи уочити, дочути, сазнати оно што неко хоће да сакрије, ухватити*. 4. *обузети, притиснути*.

На основу проведене анализе закључено је да често на основу семантичког критеријума има колебања у творбеној анализи у одређивању творбене основе (именица *лов* или глагол *ловити*) с обзиром на чињеницу да је именица поствербал и да имамо двојака творбена решења. У раду је покушано да се укључивањем и других творбених критеријума нађу доследна решења и отклоне дилеме, али то не значи да су предложена решења једина могућа.

Дијахронијски све творенице припадају гнезду глагола *ловити*, док синхронијски можемо издвојити део твореница које су директно у вези са именицом *лов*.

У погледу творбене продуктивности скоро су исти резултати: 28 је твореница мотивисаних именицом *лов* и 27 твореница мотивисаних глаголом *ловити*.¹² Највише је именичких деривата за обе творбене основе, и то другостепених деривата, исти је и број сложеница (по 6), али је више примера комбиноване творбе са именицом *лов* (7) него са глаголом (1).

логично да имамо двојака решења и зато на основу изузетне продуктивности негираних твореница, творбеном логиком можемо закључити да је утемељеније ову реч сматрати префиксалном твореницом (не-задовољство), пошто су тако настале стотине твореница.

¹¹ Деривати од сложеница *китоловац*, *криволовац* у творбеној основи: **китоловач-ки**, -а, -о *који се односи на китоловце*: ~ искуство; **криволовач-ки**, -а, -о *који се односи на криволовце, који припада криволовцима*.

¹² Наглашавамо да су могућа и другачија творбена решења у појединим примерима.

Најчешће дилеме у творбеној анализи узрокује избор творбених критеријума, јер двојака решења увек указују да нема добре критеријалности пошто добар критеријум у резултату даје јединствено решење. Не може се за једну исту твореницу рећи да је настала као резултат два различита начина творбе, што се често у литератури среће.

Именице *залив* је изгубила семантичку сродност са глаголом *заливати* и постала независна (Клајн 2002: 216). Из синхронијске перспективе можда се може очекивати да ће се и именице *лов*, *рад*, *трк*¹³, *ход*, *кас*, *лет* и сл. осамосталити на основу творбене логике да творенице представљају сложеније морфемске структуре. Дијахронијски и етимолошки ово су неспорно именице настале од простих глагола, али обличко подударане именица и творбених основа често доводи до дилема.

Колебања у вези са овим именицама забележена су у литератури¹⁴ и ово истраживање само потврђује да је неопходно усагласити теоријски оквир творбе речи у сагласју дијахроније и синхроније и јасно дефинисати творбене критеријуме који су, најчешће, подразумевани.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 1986:** Стјепан Бабић, *Творба ријечи у хрватском књижевном језику*, Загреб.
- Бабић 1990:** Stjepan Babić, Sinkronija i dijakronija u tvorbi riječi, *Jezik*, 37/1, Zagreb, 1–8.
- Белић 1949:** Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик II део: наука о грађењу речи*, Београд, 1949.
- Грицкат 1981:** Ирена Грицкат, О именицама типа *налет* у српскохрватском језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 24/1, 101–134.
- Клајн 2002, 2003:** Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, први део: слагање и префиксација (2002); други део: суфиксација и конверзија (2003), Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике, Институт за српски језик – Матица српска.

¹³ Да ли је *трк* настало од *трчати* или обрнуто, да ли је *траг* од *тражити* или обрнуто? Грицкат каже да се на основу етимолошких проучавања могу наћи сигурнији одговори, али да у науци и даље остају општеприхваћене непознанице. Принципијелно се може говорити да су ове именице у етимолошкој вези са глаголима, али не представљајући обавезно ни њихов накнадни продукт ни њихову мотивну реч (Грицкат 1981: 105).

¹⁴ Тако Клајн (2003) именицу *брод* сматра простом са синхронијског становишта, а Маројевић изведеницом са нултим суфиксом од глагола *бродити*. Р. Маројевић сматра и да је *пароброд* настала комбинованом творбом (*пловни објекат који броди*), а не композицијом како је код Клајна. „Савремено језичко осећање друкчије интерпретира именицу – као реч која је настала само композицијом, а која је мотивисана синтагмом *брод на пару*. Промена се зове декорелација (врста и распоред морфема остали су исти, али је измењен однос мотивације и природе последњих двеју морфема у сложеној основи” (Маројевић 2005: 705).

- Кристал 1999:** Дејвид Кристал, *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*, друго издање, Београд: Нолит.
- Маројевић 2005:** Радмило Маројевић, Творба речи у савременом српском језику Ивана Клајна (1), приказ књиге, *Српски језик*, 10, 687–779.
- Радовић Тешић 2014:** Милица Радовић Тешић, Утицај дијахроног и синхроног аспекта на статус појединих значења вишезначних лексема у савременом речнику, у: Зборник радова са међународног научног скупа: *Вишезначност у језику*, Крагујевац: ФИЛУМ, 15–21.
- РМС 1967–1976:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ 1959–:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Стевановић 1991:** Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик 1*, Београд: Научна књига, 387–591.
- Скок 1971–1974:** Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: JAZU.
- Ђорић 1982:** Божо Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Ђорић 2008:** Божо Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Sanja Đurović

THE RELATIONSHIP BETWEEN DIACHRONY AND SYNCHRONY IN THE ANALYSIS OF THE DERIVATIONAL PARADIGM OF THE NOUN *LOV*

Summary

This paper aims at discussing the relevant literature pertaining to the relationship between diachrony and synchrony in morphological analyses. Building on the aforementioned theoretical background, we analyzed the select corpus. The examination of the derivational paradigm of the noun *lov* (Eng. *hunt*) will show the relationship between the diachronic and synchronic aspects, as well as the importance of etymology, motivation and consistency as the defining criteria for morphological analysis.

The conducted analysis has shown there is considerable variation in the identification of the base (the noun *lov* or the verb *loviti*), considering the fact that *lov* is a postverbal noun and that the meanings are intertwined. Thus, the semantic criterion can often lead to two interpretations. Therefore, an attempt has been made to propose possible solutions and resolve potential dilemmas by incorporating other morphological criteria. However, this does not imply that the proposed solutions are the only ones possible.

Key words: word-formation, diachrony, synchrony.